

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.32>

ПРИНЦИПИ НАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЇХ ПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ОБІГУ ЦИФРОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Гринько Р.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності
факультету правоохоронної діяльності,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0001-9900-7090*

Гринько Р.В. Принципи належного виконання цивільних договірних зобов'язань та правові наслідки їх порушення в сфері обігу цифрових об'єктів.

Вказується, принципи належного виконання цивільних договірних зобов'язань становлять фундаментальну основу цивільно-правового регулювання, оскільки саме через їх реалізацію забезпечується стабільність договірних відносин, правова визначеність та довіра між учасниками цивільного обороту.

Метою статті є визначення особливостей принципів належного виконання цивільних договірних зобов'язань та правових наслідків їх порушення в сфері обігу цифрових об'єктів.

Обґрунтовано, що принцип належного виконання договірних зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів охоплює дотримання сторонами вимог щодо суб'єктного складу, строків, місця, способу, повноти та якості виконання з урахуванням нематеріальної природи цифрових об'єктів і технічних особливостей їх функціонування. Доведено самостійний характер принципу реального виконання зобов'язання, який у цифрових правовідносинах проявляється у фактичному створенні, передачі або забезпеченні доступу до цифрового об'єкта, а також у можливості трансформації цього принципу у вимогу виконання зобов'язання в натурі у разі його порушення.

Встановлено, що порушення принципів належного та реального виконання у сфері обігу цифрових об'єктів має комплексні правові наслідки, серед яких пріоритетне значення належить відновлювальним способам захисту цивільних прав, спрямованим на забезпечення функціональної придатності цифрового об'єкта. Обґрунтовано доцільність активного застосування заходів оперативного впливу як ефективного інструменту реагування на порушення договірних зобов'язань у цифровому середовищі за умови дотримання принципів добросовісності та недопущення зловживання правом.

Виявлено, що класичні підходи до цивільно-правової відповідальності не завжди забезпечують належний захист прав кредитора у цифрових правовідносинах, що зумовлює необхідність переорієнтації правозастосування на виконання зобов'язання в натурі та усунення наслідків порушення. Зроблено висновок, що визначення правових наслідків порушення договірних зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів має здійснюватися з урахуванням принципів добросовісності, розумності та справедливості, а також технологічної специфіки відповідних правовідносин.

Ключові слова: цивільно-правові відносини, договір, зобов'язання, цифрові об'єкти, належне виконання, принципи, стягнення збитків, відповідальність, способи захисту, заходи оперативного впливу.

Hrynko R.V. Principles of proper implementation of civil contractual obligations and legal consequences of their violation in the field of circulation of digital objects.

It is indicated that the principles of proper performance of civil contractual obligations constitute the fundamental basis of civil law regulation, since it is through their implementation that the stability of contractual relations, legal certainty and trust between participants in civil turnover are ensured.

The purpose of the article is to determine the specifics of the principles of proper fulfillment of civil contractual obligations and the legal consequences of their violation in the field of circulation of digital objects.

It is substantiated that the principle of proper fulfillment of contractual obligations in the field of circulation of digital objects covers compliance by the parties with requirements regarding the subject composition, terms, place, method, completeness and quality of execution, taking into account the intangible nature of digital objects and the technical features of their functioning. The independent nature of the principle of real fulfillment of the obligation, which in digital legal relations is manifested in the actual creation, transfer or provision of access to the digital object, as well as in the possibility of transforming this principle into a requirement for fulfillment of the obligation in kind in case of its violation, has been proven.

It has been established that the violation of the principles of proper and real implementation in the field of circulation of digital objects has complex legal consequences, among which the priority value belongs to restorative methods of protecting civil rights aimed at ensuring the functional suitability of the digital object. The expediency of active application of operational influence measures as an effective tool for responding to violations of contractual obligations in the digital environment, provided that the principles of good faith are observed and abuse of rights is not allowed, is substantiated.

It was found that classical approaches to civil liability do not always provide adequate protection of the creditor's rights in digital legal relations, which necessitates a reorientation of law enforcement to the fulfillment of the obligation in kind and elimination of the consequences of the violation. It is concluded that the determination of the legal consequences of the violation of contractual obligations in the field of circulation of digital objects should be carried out taking into account the principles of good faith, reasonableness and fairness, as well as the technological specificity of the relevant legal relations.

Key words: civil law relations, contract, obligations, digital objects, proper execution, principles, recovery of damages, liability, methods of protection, measures of operational influence.

Постановка проблеми. Принципи належного виконання цивільних договірних зобов'язань становлять фундаментальну основу цивільно-правового регулювання, оскільки саме через їх реалізацію забезпечується стабільність договірних відносин, правова визначеність та довіра між учасниками цивільного обороту. У сфері обігу цифрових об'єктів зазначені принципи зазнають суттєвих змін, зумовлених нематеріальною природою об'єкта, автоматизованими способами виконання договорів, використанням смарт-контрактів та дистанційною формою взаємодії сторін.

Наявні положення цивільного законодавства України, сформовані переважно з урахуванням класичних майнових зобов'язань, не завжди забезпечують ефективне застосування принципів належного виконання в цифровому середовищі. Це породжує правову невизначеність щодо моменту та способу виконання зобов'язання, критеріїв його належності, а також співвідношення принципів диспозитивності та свободи договору з вимогами добросовісної поведінки сторін. Особливої актуальності набуває проблема визначення правових наслідків порушення зазначених принципів, оскільки традиційні заходи цивільно-правової відповідальності не завжди адекватно відображають специфіку цифрових об'єктів та механізмів захисту.

У зв'язку з цим наукове осмислення принципів належного виконання цивільних договірних зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів є необхідною умовою вдосконалення теоретичних засад цивільного права, розвитку договірної практики та формування ефективних правових механізмів захисту прав і законних інтересів учасників цифрових цивільних правовідносин.

Стан опрацювання цієї проблематики. Проблематика принципів належного виконання цивільних договірних зобов'язань та правових наслідків їх порушення традиційно належить до фундаментальних інститутів цивільного права та ґрунтовно розроблена у вітчизняній цивілістичній доктрині, зокрема такими вченими, як С.М. Бервено, Т.В. Боднар, С.Ю. Бурлаков, С.Б. Булеца, Н.Ю. Голубева, А.Б. Гриняк, С.Д. Гринько, І.В. Давидова, О.В. Дзера, І.С. Канзафарова, В.М. Косак, О.О. Кот, В.І. Крат, Н.С. Кузнецова, Р.А. Майданик, В.В. Луць, Д.Г. Павленко, С.О. Погрібний, В.Д. Примак, С.В. Сарбаш, Р.О. Стефанчук, М.О. Стефанчук, І.В. Спасибо-Фатеєва, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, Я.М. Шевченко, Р.Б. Шишка, О.С. Яворська та ін.

Водночас відзначається відсутність комплексного дослідження принципів належного виконання цивільних договірних зобов'язань та правових наслідків їх порушення в сфері обігу цифрових об'єктів, що обумовлює необхідність самостійного та системного наукового осмислення зазначеної проблематики.

Метою статті є визначення особливостей принципів належного виконання цивільних договірних зобов'язань та правових наслідків їх порушення в сфері обігу цифрових об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Виконання договірних зобов'язань здійснюється відповідно до принципів. У ЦК України принципами виступають загальні засади цивільного законодавства [1, с. 10–11]. Перелік загальних засад цивільного законодавства закріплено у ст. 3 ЦК України

[2]: 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом; 3) свобода договору; 4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; 5) судовий захист цивільного права та інтересу; 6) справедливість, добросовісність та розумність. У ч. 3 ст. 509 ЦК України закріплено, що «зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості» [2].

Принцип належного виконання є базовим принципом виконання договірних зобов'язань. Дотримання цього принципу залежить від умов виконання зобов'язання, які передбачені у главі 48 ЦК України [2] та змісті конкретного цивільно-правового договору.

Основною умовою належного виконання цивільного договірних зобов'язання є його виконання належними сторонами, оскільки відповідно до ст. 626 ЦК України договір є домовленістю двох або більше сторін [2]. У сфері обігу цифрових об'єктів дана умова набуває особливого значення, оскільки виконання договірних зобов'язань нерідко здійснюється з використанням цифрових платформ, програмних рішень або автоматизованих механізмів, що може ускладнювати ідентифікацію належного боржника та кредитора. Так, при укладенні договорів щодо створення програмного забезпечення, передачі прав на цифровий контент, адміністрування вебресурсів або управління цифровими активами принцип виконання зобов'язання належними сторонами є визначальним для досягнення договірної мети. Це зумовлено тим, що до цифрових об'єктів віднесено цифрову річ, якою є «благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність» (ч. 1 ст. 179-1ЦК України) [2].

Згідно із загальним правилом, закріпленим у ст. 527 ЦК України, боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок, а кредитор - прийняти виконання особисто [2]. У контексті договорів, предметом яких є цифрові об'єкти, це означає, що, наприклад, за договором доручення з управління цифровими активами (обліковими записами, доменними іменами, токенизованими правами чи криптографічними ключами) виконання має здійснюватися безпосередньо повіреним, якому довіритель надав відповідні повноваження та доступ. Особистий характер виконання у таких випадках зумовлений підвищеним рівнем ризику втрати або неправомірного використання цифрових об'єктів.

Водночас законодавством, договором, суттю зобов'язання або звичаями ділового обороту можуть бути передбачені винятки з принципу особистого виконання. Зокрема, відповідно до ст. 1005 ЦК України повірений має право передати виконання доручення іншій особі лише у двох випадках: якщо це прямо передбачено договором або якщо повірений був вимушений до цього обставинами з метою охорони інтересів довірителя [2]. У сфері цифрових об'єктів така передача може мати місце, наприклад, у разі залучення спеціалізованого ІТ-фахівця для відновлення доступу до цифрового гаманця, усунення кіберінциденту або підтримки функціонування інформаційної системи, якщо без цього існує загроза втрати цифрового активу.

Подібний підхід простежується й у договорах підряду, предметом яких є створення або модифікація цифрових об'єктів. Відповідно до ст. 838 ЦК України підрядник має право, якщо інше не встановлено договором, залучити до виконання роботи інших осіб (субпідрядників), залишаючись відповідальним перед замовником за результат їхньої роботи [2]. У практиці цифрового обігу це проявляється, зокрема, при розробці програмного забезпечення, створенні цифрових платформ, мобільних застосунків або NFT-проектів, коли основний підрядник залучає дизайнерів, програмістів або спеціалістів з кібербезпеки. При цьому принцип належного виконання зобов'язання зберігається, оскільки відповідальність перед замовником за кінцевий результат виконання договору покладається саме на підрядника як сторону договору.

Більшість цивільно-правових договорів є строковими, що зумовлює обов'язок сторін виконувати зобов'язання у строк, встановлений договором або законом. Відповідно до ст. 530 ЦК України зобов'язання підлягає виконанню у строк, визначений договором [2]. У сфері обігу цифрових об'єктів дотримання строку виконання набуває особливої актуальності, оскільки значна частина таких об'єктів пов'язана з динамічними технологічними процесами, швидкою зміною програмного середовища та економічною цінністю, яка безпосередньо залежить від часу. Наприклад, несвоєчасна передача цифрового контенту, програмного продукту або доступу до інформаційної системи може призвести до втрати його комерційної привабливості або функціональної актуальності.

Строк виконання зобов'язання у договорах щодо цифрових об'єктів може бути встановлений у договорі різними способами: шляхом визначення конкретної дати передачі прав на цифровий об'єкт (наприклад, передавання виключних майнових прав на програмне забезпечення або цифровий твір), встановлення періоду часу, протягом якого має бути виконано зобов'язання (розробка та тестування програмного продукту протягом визначеного строку), або вказівки на подію, яка неминуче має настати, зокрема завершення етапу розробки, запуску платформи чи проходження сертифікації програмного продукту.

Законодавець надає боржнику договірному зобов'язанню право на дострокове виконання свого обов'язку. Водночас можливість реалізації цього права обмежується застереженням, згідно з яким дострокове виконання допускається, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту (ст. 531 ЦК України) [2]. У сфері обігу цифрових об'єктів дострокове виконання зобов'язання є поширеним явищем, зокрема при передачі цифрового контенту, програмного забезпечення або наданні доступу до хмарних сервісів. Наприклад, розробник програмного продукту може передати замовнику готовий цифровий об'єкт раніше встановленого строку, однак таке дострокове виконання не завжди відповідає інтересам кредитора, якщо програмне забезпечення ще не пройшло погоджене тестування або не інтегроване з іншими цифровими системами.

Подібне правило передбачено й для окремих договірних зобов'язань. Так, відповідно до ч. 2 ст. 1049 ЦК України позичальник має право достроково повернути позику, надану за договором безпроцентної позики, якщо інше не встановлено договором [2]. У цифровій сфері аналогічний підхід може застосовуватися до договорів фінансування цифрових проєктів або надання цифрових активів у тимчасове користування, де дострокове виконання може впливати на економічну модель проєкту або домовленості сторін щодо подальшого використання цифрових об'єктів.

Виконання будь-якого договірного зобов'язання має здійснюватися у визначеному місці. Відповідно до загального принципу свободи договору, закріпленого у п. 3 ст. 3 ЦК України [2], ст. 532 ЦК України надає сторонам право самостійно визначати місце виконання зобов'язання [2]. У договорах щодо цифрових об'єктів місце виконання часто має умовний або віртуальний характер і може визначатися як місце розташування серверів, дата-центрів, інформаційних систем або юридичне місцезнаходження сторони, відповідальної за передачу доступу до цифрового об'єкта. Наприклад, у договорі про надання послуг хмарного зберігання даних місцем виконання зобов'язання може бути визначено місце розташування відповідної серверної інфраструктури або місцезнаходження провайдера цифрових послуг.

Якщо сторони не визначили місце виконання зобов'язання у договорі, воно встановлюється відповідно до правил ст. 532 ЦК України залежно від виду та предмета зобов'язання [2]. У випадку цифрових об'єктів застосування цих правил потребує доктринального тлумачення, зокрема при визначенні місця виконання зобов'язань щодо передачі цифрових даних, надання електронних послуг або виконання грошових зобов'язань, пов'язаних із використанням цифрових платформ. Так, грошові зобов'язання за договорами щодо цифрових об'єктів підлягають виконанню за місцезнаходженням кредитора, тоді як інші зобов'язання - за місцезнаходженням боржника, якщо інше не впливає із суті договору або звичаїв ділового обороту.

Місце виконання окремих зобов'язань може впливати із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту. Якщо традиційні послуги виконуються за місцем їх фактичного надання, то у сфері цифрових об'єктів місце виконання часто пов'язується з цифровим середовищем. Наприклад, онлайн-концерт або трансляція театральної вистави виконується у віртуальному просторі, а цифрові освітні або медичні послуги надаються через інформаційні платформи незалежно від фізичного місцезнаходження сторін. У разі відсутності договірного регулювання місце виконання таких зобов'язань визначається за правилами ст. 532 ЦК України з урахуванням специфіки цифрового об'єкта та характеру договірного зобов'язання [2].

Виконання цивільного договірного зобов'язання визнається належним лише за умови здійснення його належним способом. Законодавець встановлює базові вимоги до способів виконання зобов'язань, серед яких ключовою є вимога повноти виконання. Відповідно до ст. 529 ЦК України боржник зобов'язаний виконати зобов'язання у повному обсязі, тоді як виконання зобов'язання частинами допускається лише у випадках, коли це прямо передбачено договором, актами цивільного законодавства або впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту [2]. У сфері цифрових об'єктів дана вимога означає, що передача цифрового продукту має охоплювати всі погоджені елементи - програмний код, документацію, ліцензійні права, доступи та ключі активації. Часткове виконання, наприклад передача лише частини функціоналу програмного забезпечення або обмеженого доступу до цифрової платформи, можливе лише за умови чіткого договірного закріплення поетапного виконання. Наприклад, договори щодо розробки цифрових об'єктів нерідко передбачають поетапне створення та передачу результатів робіт (етапи розробки, тестування, впровадження). У таких випадках належний спосіб виконання зобов'язання полягає у дотриманні погоджених технічних завдань і строків на кожному етапі.

Особливості способу виконання притаманні також двостороннім договорам, виконання яких має зустрічний характер. Відповідно до ст. 538 ЦК України сторони повинні виконувати свої обов'язки одночасно, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту [2]. У договорах щодо цифрових об'єктів принцип зустрічного виконання реалізується, зокрема, шляхом одночасної оплати та надання доступу до цифрового контенту, передання ліцензійного ключа або активації облікового запису. Якщо одна зі сторін наперед

знає про неможливість виконання свого обов'язку, наприклад через технічні збої або відсутність прав на цифровий об'єкт, вона зобов'язана своєчасно повідомити про це іншу сторону.

Спосіб виконання договірної зобов'язання залежить і від його виду. Так, при альтернативному зобов'язанні боржник має право вибору предмета виконання (ст. 539 ЦК України) [2]. У цифровій сфері це може проявлятися, наприклад, у виборі між наданням доступу до хмарного сервісу або передачею локальної версії програмного забезпечення, якщо такий вибір передбачено договором. У солідарних зобов'язаннях, які також можуть виникати у відносинах щодо цифрових об'єктів (наприклад, спільне створення програмного продукту кількома розробниками), кожний із кредиторів має право пред'явити боржникові вимогу у повному обсязі, а виконання боржником зобов'язання одному із солідарних кредиторів звільняє його від виконання щодо інших (ст. 542 ЦК України) [2].

Таким чином, належний спосіб виконання договірних зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів передбачає дотримання загальних цивільно-правових вимог із урахуванням нематеріальної природи цифрових об'єктів, технічних особливостей їх передачі та специфіки договірних моделей, що використовуються у цифровій економіці. Як слушно зазначає К.Г. Некіт, основною спеціальною ознакою цифрової речі є її нематеріальність, оскільки цифрові речі не мають тілесної субстанції, відповідно, на відміну від матеріальних речей не піддаються амортизації [3, с. 42].

У юридичній літературі поряд із принципом належного виконання зобов'язання традиційно виділяють принцип реального виконання. Як слушно зазначає С.М. Бервено, зміст принципу реального виконання зобов'язання полягає у вчиненні боржником конкретних дій на користь кредитора щодо предмета договору, зокрема передачі товару, виконання роботи або надання послуги [4, с. 97]. У сфері обігу цифрових об'єктів принцип реального виконання означає здійснення боржником фактичних дій, спрямованих на передачу або створення цифрового об'єкта, наприклад надання доступу до програмного забезпечення, передання цифрового файлу, активацію ліцензії, розгортання інформаційної системи чи надання функціонуючого цифрового сервісу. Таким чином, реальне виконання зобов'язання у цифровому середовищі, як і в класичних договірних конструкціях, ототожнюється з виконанням зобов'язання в натурі.

Законодавче закріплення принципу реального виконання простежується в нормах, присвячених окремим видам договорів, оскільки основним обов'язком боржника є обов'язок вчинити певну дію. Водночас у цифрових правовідносинах законодавець та договірні практика дедалі частіше встановлюють спеціальні вимоги до порядку вчинення таких дій. Так, за аналогією до положень ст. 664 ЦК України щодо способів передачі товару [2], передача цифрового об'єкта може здійснюватися шляхом безпосереднього надання цифрового файлу або шляхом надання доступу до нього через інформаційну систему чи хмарний сервіс. Обраний спосіб має принципове значення для визначення моменту виконання зобов'язання та його належності.

У цивілістичній науці тривають дискусії щодо співвідношення принципів належного та реального виконання зобов'язання. Так, Є.О. Харитонов і Н.О. Саніахметова включають реальне виконання до змісту виконання зобов'язання належним чином [5, с. 378]. Аналогічної позиції дотримується й С.М. Бервено, визнаючи в договірному праві існування лише принципу належного виконання, яким охоплюється і виконання зобов'язання в натурі [4, с. 100].

Подібну точку зору підтримує і Т. В. Боднар, яка вважає можливим вести мову лише про принцип виконання зобов'язання належним чином, розглядаючи виконання зобов'язання в натурі не як самостійний принцип, а як одну із засад застосування заходів цивільно-правової відповідальності [6, с. 54–55]. Такий підхід набуває особливої актуальності у цифрових правовідносинах, де заміна реального виконання грошовою компенсацією не завжди забезпечує відновлення порушеного інтересу кредитора, зокрема у випадках унікальних цифрових об'єктів або спеціалізованих програмних рішень.

Водночас обґрунтованою видається позиція В.В. Луця, який відстоює самостійність принципів реального та належного виконання зобов'язання, підкреслюючи їх різноплановий характер [7, с. 644]. У сфері обігу цифрових об'єктів таке розмежування має принципове значення: по-перше, необхідно встановити, чи здійснив боржник фактичні дії щодо створення або передачі цифрового об'єкта (реальне виконання), і по-друге, оцінити, чи були ці дії вчинені з дотриманням умов договору, технічних вимог, строків, якості та безпеки (належне виконання). Саме поєднання цих двох критеріїв дозволяє дійти висновку про припинення зобов'язання.

Подібні міркування поділяють Н. С. Кузнецова, І. Б. Утехін та інші науковці [8, с. 144–152; 9, с. 74]. Зокрема, І. Б. Утехін зазначає, що принципи належного та реального виконання співпадають у разі належного виконання договору, однак у випадку його порушення автономного значення набуває принцип реального виконання, який трансформується у вимогу виконання зобов'язання в натурі [9, с. 74]. У цифрових правовідносинах це проявляється, зокрема, у вимогах кредитора щодо примусового надання доступу до цифрового об'єкта, передачі вихідного коду або відновлення функціонування цифрового сервісу

Таким чином, договірне зобов'язання у сфері обігу цифрових об'єктів припиняється шляхом його виконання лише за умови поєднання реального та належного виконання, здійсненого на засадах добросовісності, розумності та справедливості. Порушення принципів належного та реального виконання цивільних договірних зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів має комплексні правові наслідки, що охоплюють як загальні заходи цивільно-правової відповідальності, так і спеціальні способи захисту цивільних прав, зумовлені нематеріальною природою цифрових об'єктів та особливостями їх функціонування.

Порушення принципу реального виконання у сфері обігу цифрових об'єктів проявляється насамперед у невчиненні боржником дій, які становлять предмет зобов'язання: не створенні цифрового продукту, не переданні цифрового файлу, не наданні доступу до інформаційної системи, не активації ліцензії або відмові від розгортання цифрового сервісу. Водночас порушення принципу належного виконання має місце у випадках, коли відповідні дії формально вчинені, але з відхиленням від умов договору - із порушенням строків, технічних вимог, стандартів якості, безпеки, сумісності або функціональності цифрового об'єкта.

Особливістю цифрових правовідносин є те, що навіть незначне відхилення від умов договору може призвести до повної втрати споживчої цінності цифрового об'єкта. Наприклад, програмне забезпечення, передане без належної документації або з істотними технічними помилками, не може вважатися належно виконаним зобов'язанням, навіть якщо формально факт передачі цифрового об'єкта мав місце.

Відповідно до загальних положень цивільного законодавства, порушення зобов'язання тягне за собою застосування передбачених законом або договором правових наслідків. До таких наслідків у сфері обігу цифрових об'єктів належать: відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання; стягнення неустойки (штрафу, пені); відшкодування моральної шкоди (у випадках, передбачених законом); розірвання договору; застосування заходів оперативного впливу.

Водночас застосування традиційних заходів цивільно-правової відповідальності у цифрових правовідносинах стикається з певними труднощами. Зокрема, визначення розміру збитків є ускладненим через складність оцінки вартості цифрових об'єктів, втрати даних, зниження ділової репутації або упущеної вигоди внаслідок недоступності цифрового сервісу. Таку ситуацію пояснює Р.А. Майданик тим, що цифрова річ зберігається, відображається та управляється виключно в електронному вигляді, на віртуальній платформі чи базі даних або через неї [10, с. 25]. У зв'язку з цим дедалі більшого значення набуває не компенсаційна, а відновлювальна функція цивільно-правових способів захисту.

Особливе місце серед правових наслідків порушення принципів виконання займають заходи оперативного впливу, які застосовуються без звернення до суду [11]. У цифрових правовідносинах до таких заходів можуть належати: одностороннє припинення доступу до цифрового сервісу; блокування облікових записів порушника; призупинення виконання зустрічних зобов'язань; самостійне усунення недоліків цифрового об'єкта за рахунок боржника.

Застосування таких заходів є ефективним інструментом забезпечення належного виконання зобов'язань, однак потребує чіткого договірної регулювання з метою запобігання зловживанням правом та порушенню принципу добросовісності.

Порушення принципів належного та реального виконання може також бути підставою для розірвання договору. У цифрових правовідносинах розірвання договору часто поєднується з обов'язком припинити використання цифрового об'єкта, видалити копії програмного забезпечення, повернути доступи або знищити дані.

Особливу складність становить визначення правових наслідків розірвання договорів щодо довгострокового використання цифрових платформ або хмарних сервісів, де фактичне повернення сторін у первісний стан є неможливим. Це зумовлено тією обставиною, цифрові об'єкти становлять віртуальне майно, яке, як зазначає С.Б. Булеца «не має фізичної субстанції, існує у віртуальному світі» [12, с. 147].

У таких випадках особливого значення набуває баланс інтересів сторін та застосування принципів справедливості й розумності.

При визначенні правових наслідків порушення зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів вирішальну роль відіграє принцип добросовісності. Зокрема, оцінці підлягає добросовісна поведінка сторін щодо: своєчасного інформування про технічні проблеми; вжиття заходів для мінімізації шкоди; співпраці з метою досягнення договірної результату. Відповідно недобросовісна поведінка боржника може обумовлювати застосування більш жорстких правових наслідків, тоді як добросовісні дії можуть бути підставою для зменшення розміру відповідальності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було визначено особливості принципів належного виконання цивільних договірних зобов'язань та правові наслідки їх порушення в сфері обігу цифрових об'єктів, що виявляються у таких положеннях.

1. Принцип належного виконання договірних зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів охоплює дотримання сторонами вимог щодо суб'єктного складу, строків, місця, способу, повноти та якості виконання з урахуванням нематеріальної природи цифрових об'єктів і технічних особливостей їх функціонування.

2. Самостійний характер принципу реального виконання зобов'язання у цифрових правовідносинах проявляється у фактичному створенні, передачі або забезпеченні доступу до цифрового об'єкта, а також у можливості трансформації цього принципу у вимогу виконання зобов'язання в натурі у разі його порушення.

3. Порушення принципів належного та реального виконання у сфері обігу цифрових об'єктів має комплексні правові наслідки, серед яких пріоритетне значення належить відновлювальним способам захисту цивільних прав, спрямованим на забезпечення функціональної придатності цифрового об'єкта.

4. Заходи оперативного впливу є ефективним інструментом реагування на порушення договірних зобов'язань у цифровому середовищі за умови дотримання принципів добросовісності та недопущення зловживання правом.

5. Традиційні підходи до розуміння цивільно-правової відповідальності не завжди забезпечують належний захист прав кредитора у цифрових договірних правовідносинах, що зумовлює необхідність переорієнтації правозастосування на виконання зобов'язання в натурі та усунення наслідків порушення.

6. Визначення правових наслідків порушення договірних зобов'язань у сфері обігу цифрових об'єктів має здійснюватися з урахуванням принципів добросовісності, розумності та справедливості, а також технологічної специфіки відповідних правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Басай О.В. Загальні засади (принципи) цивільного законодавства України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2014. 422 с.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Некіт К.Г. Цифрові дані та інформація як об'єкти права власності. *Часопис цивілістики. Одеса: Гельветика*, 2021. Вип. 42. С. 38–43. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/c30a588f-a484-4d7e-8ab9-630850e3ad65>.
4. Бервено С.М. Проблеми договірного права України: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
5. Харитонов Є.О. Цивільне право України: підручник. К.: Істина, 2003. 776 с.
6. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві : монографія. К.: Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
7. Цивільне право України: підручник: у 2 кн. / О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Кн. 1. К.: Юрінком Інтер, 2002. 720 с.
8. Кузнецова Н.С. Принципи сучасного зобов'язального права України Методологія приватного права (За матеріалами наук.-теорет. конф., м. Київ, 30 травня 2003 р.). К.: Юрінком Інтер, 2003. С. 144–152.
9. Утехін І.Б. Виконання договорів з передачі майна у власність: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2009. 216 с.
10. Майданик Р. Цифрова річ як майно та її оборотоздатність. *Журнал Цивілістична платформа*. 2025. № 1 (4). С. 19-59. URL: <https://clp.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/roman-majdanyk.-tsyfrova-rich-iaak-majno-ta-ii-oboronozdatsnist.pdf>.
11. Гринько Р.В. Заходи оперативного впливу у зобов'язальних правовідносинах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 198 с.
12. Булеца С.Б. Право власності на об'єкти віртуальної власності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 143–148. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284592>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 10.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026